

ПОШУКІ БЕССМЯРОТНАСЦІ Ў ПАЭЗІІ БАХЫТА КЕНЖЭВА

Т. П. Барысюк, Інстытут мовы і літаратуры НАН Беларусі

Бахыт Кенжэеў (нар. у 1950 г.) – рускі паэт казахскага паходжання, з 3-х гадоў жыў у Маскве, а з 1982 года эмігрыраваў у Канаду. Як многія

іншыя сучасныя паэты, ён разумее, што надыход фізічнай смерці непазбежны, аднак спадзяецца на сацыякультурную неўміручасць, якой будзе надзелены дзякуючы сваёй самаахвярнай творчасці. У вершы «Се творчество!...» аўтар іранічна выяўляе няўрымслівы персанаж – белетрыста, настолькі натхнёнага любімай працай, што *гонення, смерть – ему не важно* [1, с. 60]. Сапраўды, калі чалавек так самааддана, самаахвярна служыць любімай справе, ён мае шанец на вечнае жыццё. Б. Кенжэеў і сам «жыве паэзіяй», ратуецца ёю ад шэрай аднастайнасці будняў і ў вершах згадвае дарагіх яму паэтаў (Шэкспіра, Дзяржавіна, Пушкіна, Баратынскага, Цютчава, Набокава, Бродскага, Прыгава), відаць, спадзеючыся, што паэзія ў будучым абессмяроціць і яго. Так, аўтар марыць быць зразуметым будучымі прыхільнікамі сваёй творчасці: *Быть может, двести лет пройдёт, когда грядущий друг / ...поймёт высокий, странный звук / не лиры, нет – одной струны... стальной, / что ветром веры и вины летел перед тобой* [1, с. 110]. І цяпер у яго *В подлупосмертную славу / жизнь превращается...* [1, с. 89], г. зн. яго як таленавітага паэта ацанілі і пры жыцці. З іншага боку, *...одним – прижизненная слава, / и ясновиденье – другим* [2, с. 166], відаць, мае на ўвазе, што славай часта ўзнагароджваюцца не самыя таленавітыя, чулівыя паэты. Аўтар разумее хуткаплыннасць славы, якая для многіх *слаще мёда и халвы*, параўноўвае яе з ветрам: *Даже слава – только слово, уходящее во сне /.../, вроде ветра в чистом поле в вологодском феврале...* [1, с. 147 – 148]. Б. Кенжэеў, пераказваючы сон, дзе ён бачыў напісаную Мандэльштамам новую кнігу [1, с. 227], выказвае гіпотэзу, што і на тым свеце паэты працягваюць сваю боганатхнёную творчасць.

Эмацыянальна-душэўнае ўваскрашэнне дзякуючы вяртанню да каханай – у «Баладзе развітання» Б. Кенжэева. Лірычны герой балады (відаць, максімальна аўтабіяграфічны) пасля недарэчнага 10-гадовага расстання з любай хоча вярнуцца да яе і ў той жа час адчувае вялікую маральную цяжкасць такога ўчынку. Баіцца, што гэта расстанне фатальнае, аднак не можа сабе дазволіць і адмовіцца ад кахання: *...воскреснув, заново умирать / мне будет не по плечу* [1, с. 20]. Экспрэсія перажыванняў лірычнага героя падчас яго нялёгкага выбару падкрэсліваецца вобразам ім уяўленай лютаўскай завірухі на цёмнай вуліцы. Адна з кніг Б. Кенжэева сімвалічна называецца «Апо ergo sum» («Кахаю, значыць існую»).

Творца падчас знаходжання ў Амерыцы сумаваў па Расіі і думаў пра выратаванне: *Оно достается другому, однажды в две тысячи лет* [1, с. 43]. (Відаць, маецца на ўвазе цудоўнае ўваскрашэнне Хрыста). Паэт і сумняваецца ў магчымасці ўласнай неўміручасці, і тым не менш жадае яе: *...мы странствуем, любим впустую, второго пришествия ждём* [1, с. 43]. Як бачым, аўтар прытрымліваецца хрысціянскіх поглядаў на другое з'яўленне Хрыста на Зямлі ў «канцы свету», пасля заканчэння зямнога існавання чалавецтва, для правядзення «Страшнага суда». Аўтар лічыць

Бога вечным (...для Бога времени нет...), а любоў – галоўным з пачуццёў (...любовь, / будто шар земной меж его (Бога. – Т. Б.) ладоней [1, с. 156]. Жаданне многіх людзей застаца на гэтым свеце паэт успрымае іранічна: *Сплошная канцелярская возня / В приёмной вечности, с её секретарями, / Просителями...* [1, с. 48]. Аўтар верыць і ў перасяленне душ: *Время, знать, умирать, / Чтобы снова родиться* [1, с. 54]. Іншасвет, у які адлятаюць душы людзей, Б. Кенжэў уяўляе так: *Где, в какой Элладе, где смерти нет, обрывает ландыш его душа / и смотрит младенцем на дальний свет из прохладного шалаша?* [1, с. 181] або: *и не в плоский аид, не в преддверие рая – / на оливковый, глинистый Крит / попадёшь ты, где небо от края до края / электрической медью искрит...* [1, с. 182] і яшчэ: *мир, где правят сущности...* [1, с. 185]. Гэта і рай: *Есть бывший сад. Есть дерево любви. / Архангел есть перед дверями рая...* [1, с. 207]. Лірычны герой Б. Кенжэева просіць самоту падарыць яму *свет без возраста, голос без имени, / золотистые камни на дне...* [2, с. 167], а гэта атрыбуты вечнага іншасвету. Паэт таксама апісвае незвычайную карціну, на хвіліну ўбачаную ім перад засынаннем: *...и душа моя без оглядки / уносилась ввысь... / я там был: но в отличие от Мохаммада / или Данта – ягод другого поля – / не запомнил ни парадиза, ни даже ада, / только рваный свет, и нелёгкое чувство воли. /.../ Пахнет розой, грозой. Чудо. /.../ Сказал бы тебе, откуда / мы идём и куда – но боюсь, что язык отсохнет* [1, с. 198]. (Тут снабчанне – як пасрэднік паміж гэтым светам і тым). Проціпастаўляючы законы фізікі, паводле якіх чалавек памірае, і яго метафізічнае ўваскрашэнне, Б. Кенжэў душой выбірае апошняе. У яго разумны чалавек *...незаметно умирает / и воскресает наконец*. Паводле аўтарскай версіі, нябачная жывымі душа чалавека забывае нават імя калісьці гарача каханай абранніцы [2, с. 45, 197]. Трэба сказаць, у аўтара не толькі хрысціянскія погляды, у сваю філасофска-мастацкую карціну свету ён уплятае элементы старажытнакітайскай філасофіі, мусульманскай і індыйскай рэлігіі.

Б. Кенжэў падчас знаходжання ў Амерыцы іранізуе над шчырай верай мясцовага насельніцтва ў калядных анёлаў. Паэт уявіў анёла, які прытуліўся да яго душы, падобным на падводнага малюска, а не на звычайных паветраных лятаючых анёлаў: *Двокодышащий, незрячий, брюхоногий, / он в полусне, в бездейственной тревоге / на дне морском лежит наедине / с бессмертием постылым, раскрывая / тугие створки...* [1, с. 153]. Звычайна жаданая неўміручасць успрымаецца паэтамі як станоўчая з’ява, гэты ж прыклад паказвае, наадварот, «надакучную» метафізічную бессмяротнасць і перавагу часовага, але пачуццёва-яскравага жыцця чалавечага ў адрозненне ад паўсоннага, бяздзейснага, маўклівага – анельскага (ці малюскавага). (У іншых вершах аўтар сцвярджае: *Может, в жизни главное – трепет век, / перелёт зрачка, разворот бровей* [1, с. 131], *...войдёт в безветренные кущи / предвечный человек, любовник вязких звёзд, / живущий Бог весть как, но всё-таки живущий* [2, с. 204], – лагічны

акцэнт на паўнацэннае жыццё як антытэза вечнаму, але бязмэтнаму існаванню). Адмоўнае вечнае фізічнае жыццё – і ў вершы «Юность в зарослях болиголова...», дзе прадстаўлена карціна нашай закамяналай будучыні, пазбаўленай чалавечай гаворкі. Там *Вечерами в сидящем поле / валуны холодны и темны, кварцу-деду базальтовый шурин / о бессмертии что-то поёт* [1, с. 164]. Відаць, наш свет напрыканцы цывілізацыі аўтар бачыць населеным вечнымі камянямі, якія перажылі смяротных слабых людзей. Здольнасць людзей размаўляць на роднай мове проціпастаўляецца маўчанню камянёў, як жывое і мёртвае, як адухоўленае і бездухоўнае. У іншым вершы паэт, насуперак вядомай фразе «рукапісы не гараць», сцвярджае: *Состарилось слово, горит, превращается в дым* [1, с. 43]. Значыць, мова – такая ж часовая, як і чалавек, яна жыве, пакуль жыве ён, таму для пазачалавечай вечнасці мова непатрэбная і замагільны свет, свет душаў і анёлаў, свет вечных камянёў маўклівы. Падобна А. Вазнясенскаму, Б. Кенжэў бачыць у моры не толькі калыску – сваю і чалавецтва [1, с. 59, 213], але і сваю (і нашу) будучыню, калі душы ператворацца ў рыб: *Знать, душа испуганная вот-вот /.../ сквозь ячейки невода проплывёт / на морскую соль и на звёздный свет – / за изгибом берега не видна, / обдирает в кровь плавники свои – / и сверкают камни речного дна / от её серебряной чешуи* [1, с. 107]. У вершы «Мудрец и ветреник... » паэт паказвае будучага чалавека-малюска, які *...раковиной спит на океанском дне...* сярод бязмоўных рыб, *...от холода немея, / не помня прошлого и смерти не имея* [1, с. 157]. Калі не бессмяротнасць, то доўгае жыццё можа суцешыць чалавека. Аўтар раскрывае сакрэт доўгага жыцця: *Чтобы весело жить, не болей, / Очень важно его [отчаянье. – Т. Б.] одолеть* [1, с. 62], процістаяць стрэсам, нягодам і страху смерці.

Такім чынам, Бахыт Кенжэў выказвае ідэі бессмяротнасці праз паэтычную творчасць, славу, ідэі эмацыянальна-душэўнага ўваскрашэння дзякуючы каханню, другога прышэсця Хрыста і перасялення душ, адмоўнай маўклівай бессмяротнасці анёлаў і камянёў у процівагу станоўчаму яскраваму быццю смяротнага чалавека, неўміручасці будучага чалавека-рыбы ці малюска і падаўжэння працягласці чалавечага жыцця праз перамогу над адчаем і жахам смерці.

1. Кенжеев, Б. Из семи книг: Стихотворения / Б. Кенжеев. – М. : Изд-во Независимая Газета, 2000. – (Серия «Поэзия»).

2. Кенжеев, Б. Стихотворения / Б. Кенжеев. – М. : АО Изд-во «ПАН», 1995.